

ČESKÝ STÁT 1055-1306 A ZÁPADNÍ EVROPA V 9. až 12. STOLETÍ

1) ČESKÝ STÁT 1055-1306

Vzestup českého státu na konci 12. a na počátku 13. století

VRCHOLNÝ STŘEDOVĚK (12. – 15. století)

Změny v zemědělství

Kolem r. **1000** bylo v Evropě asi 40 000 lidí (půl Německa), aby se užívali, bylo nutné zvýšit výkon zemědělství, ten byl umožněn

- novým způsobem zapřahání při orbě ⇒ **místo jařma** se začal používat **chomout** – netlačil jak jařmo (připoutání), zvířata tak netýrali
- **místo rádla** (rýhy v zemi) byl zaveden **záhonový pluh** (obracel zem)
- zaveden **trojpolní systém** – polnost rozdělena na tři části
 - 1) **ozim** (setí na zimu)
 - 2) **jař** (setí na jaro)
 - 3) **úhor** (pastva pro dobytek)
- rozvoj obilnářství – pšenice, žito; oves pro koně; luštěniny (hrách)
- chov hospodářských zvířat – krávy, volí, prasata, kozy, ovce, méně koně

Vesnická kolonizace

- **kolonizace** = osídlování dosud neobydlené půdy, je-li spojena s přeměnou nevyužitých půd na zemědělskou – vesnická kolonizace – v západní Evropě vrcholí ve 12. století, u nás probíhá od poč. 12. století
- **kolonizace vnější** – na neobydlená místa přicházejí lidé z **Německa** a z **Belgie**
- **kolonizace vnitřní** – kolonizaci provádí **domácí obyvatelstvo**
- cizí kolonisté si přinášejí i své právní zvyklosti:
- **zakladatel – lokátor** (lokus-místo) po vybrání vhodného místa na novou vesnici získal povolení od majitele pozemků, přivedl nové osadníky, vyměřil parcely, vybudovali si příbytky a začali měnit neobdělávanou půdu v pole
- kolonisté se stali poddanými té vrchnosti, na jejichž půdě ves vznikla a 2x ročně jí platili daň (na jaře a na podzim, peněžní nebo placená zbožím-naturální)
- poddaní museli navíc robotovat na panských polích, při plnění těchto povinností mohli svá **hospodářství držet dědičně a předávat je svým potomkům** ⇒
⇒ **německé = emfyteutické právo** – výhodné pro poddané, protože výše odváděných dávek byla stanovena jednou provždy a když klesla hodnota mince, poddaní ušetřili
- předtím zde bylo **právo odúmrtě** – vrchnost měla právo odebrat majetek potomku zemřelého majitele
- stopy po kolonizaci se dochovaly v názvu vesnic
- Žďár – vyžďárené, vypálené místo
- Ochoz – kolik stihl lokátor obejít pozemků
- Újezd – kolik stihl lokátor ujet pozemků
- Lhota – lhóta (lhůta) – obyvatelé dostali určitou lhůtu, neplatili daně a měli investovat peníze ke zvelebení a ekonomickému vylepšení vesnice
- pozn.: podstata trojpolního systému v zemědělství – každý 3. rok se pole nechávalo ležet ladem, aby si půda odpočinula
- pozn.: zemědělství v době vrcholného středověku se vyznačovalo – zvětšením obdělávané půdy díky kolonizaci a změnou skladby pěstovaných plodin; zdokonalením zemědělského nářadí
- pozn.: tzv. vnější kolonizace v českých zemích znamenala – příliv zvláště německých osadníků do Čech; hospodářský a kulturní přínos pro Čechy

- pozn.: emfiteutické právo – byla forma právního uspořádání mezi majitelem a držitelem půdy; zaručovalo jistou držbu půdy, dědičný nájem
- pozn.: lokátor – byl pověřován vlastníkem půdy, aby na vhodném místě založil město nebo ves; aby získával kolonisty a prováděl středověké osídlování

Rozvoj měst a městská kolonizace

- od 11. století rostl počet obyvatel - vynutil si zvýšení počtu měst jako středisek řemesel a obchodu – přispělo k tomu i rozšíření peněz (hodnota zboží se stále více vyjadřovala v penězích)
- *nová města vznikají:*
 - udělením práv starší tržní osadě (Brno, Znojmo, Olomouc)
 - plánovaným založením na dosud nezastavěné ploše – „na zeleném drnu“ (UH)
 - u nalezišť drahých kovů – horní nebo báňská (Kutná Hora)
- dochází k **soustavnému zakládání nových měst** ⇒ **městská kolonizace**
 - postup podobný jako při založení vesnice – lokátor uzavřel smlouvu s vrchností o pozemku, vybral vhodné místo u vodního toku nebo na obchodní cestě
 - většina českých a moravských měst navazovala na starší kupecké osady, kterým byla pouze udělena městská práva – první městská práva na Moravě obdrželo město Uničov
 - nejvíc měst vzniká za vlády Přemysla Otakara II. (Uherské Hradiště)
 - *dělení měst:*
 - **královská města** – vznikají z podnětu panovníka, jejich specifickým druhem jsou **města věnná** – měla zabezpečit život královny a jejího dvora; pod ochranu krále patřila i horní města
 - **poddanská města** – v držení šlechty nebo církve
 - města získávala od svých zakladatelů určitá práva – **privilegia**
 - výsada postavit si hradby
 - soudní právo
 - hrdelní právo (platit kata)
 - právo pořádat trhy – trhy se dělily na týdenní nebo výroční
 - mílové právo – zajišťovalo výsadní tržní postavení v okruhu jedné míle
 - várečné právo – vařit a prodávat pivo
 - město bylo podřízeno vrchnosti, zástupce vrchnosti ve městě – **rychtář**, správní orgán – **městská rada**, ve které zasedalo **12 konšelů** – 1. z nich purkmistr (z něm. Burgermeister – starosta), městská rada zasedala na radnici
 - v některých státech Evropy, hlavně v severní Itálii a v Německu, vznikaly tzv. městské republiky (1 město = 1 stát), v čele byli volení úředníci (Florence, Benátky)
 - *městská společnost:*
 - **měšťané** – plnoprávní obyvatelé, vlastní dům, vykonávali řemeslo, museli platit daně, vojensky hájit město ⇒ povinnosti, mohli být voleni do úřadů a spravovat město
 - **přistěhovalci** – museli žádat o přijetí mezi plnoprávné
 - **tovaryši, služebníci a nádeníci** – neměli vlastní domy, bydleli v nájmu
 - **příslušníci církve** – kněží a mniši

- **Židé** – zvláštní skupina, měli vlastní ulice a čtvrti
- pozn.: období vrcholného středověku se vyznačuje – vznikem a rozvojem měst; vznikem a růstem společenského významu nové vrstvy-měšťanstva a převahou peněžních tržních vztahů
- pozn.: purkmistr – představený městské správy
- pozn.: mezi měšťáky patřilo právo – mílové a hrdelní, várečné, ohradit se a konat trhy
- pozn.: rychtář – soudní a správní úředník ve středověkých městech a vesnicích; ve městě předsedal konšelské radě a vybíral daně pro královskou pokladnu; byl v podřízeném (poddanském) vztahu ke králi (k vrchnosti)
- pozn.: cechy – sdružovaly řemeslníky téhož oboru; sdružení řemeslníků určitého oboru k jejich ochraně; určovaly ceny, množství výrobků, výši mzdy, pracovní dobu
- pozn.: města byla zakládána – v podhradí nebo na křižovatkách obchodních cest; v neosídlených místech, kde byly vhodné hospodářské, vojenské a politické podmínky (na zeleném drnu)
- ve 13. století existovala města – královská, poddanská věnná
- albigenští a valdenští byly – kacířské sekty

Uspořádání středověké společnosti

Světská moc:

císař
 králové
 vévodové
 knížata
 hrabata
 páni
 nižší šlechta (zemané)

Duchovenstvo:

papež
 kardinálové
 arcibiskupové a biskupové
 představitelé kapitul a klášterů
 faráři
 nižší kněžstvo a řeholníci (kláštery, neměli fary)

Dělný lid:

měšťané královských měst (nejbohatší)
 (patriciát, řemeslníci, mistři, tovaryši, ostatní obyvatelé)
 obyvatelé poddanských měst (nezaložil je král, ale šlechta)
 vesničtí poddaní

Mimo křesťanskou společnost:

jinověrci (hlavně Židé)
 pohané (Litva)

Lidé na okraji:

herci
 žebráci, mrzáci
 nevěstky,
 zločinci

ČESKÝ STÁT VE VRCHOLNÉM STŘEDOVĚKU

- stabilizace královské moci
- vznik měst
- narůstá počet hradů, dochází ke zdokonalení správy⇒**hradská soustava**
- roste vzdělanost, rozkvět kultury, umění
- začínají vznikat farní školy, vyučuje se zde trivium
- kolem r. 1250 z hradské samosprávy vzniká **krajská samospráva** – v čele šlechta a královští **úředníci** – na starosti měli vybírání daní, zapisování nemovitostí, majetku, centrální samospráva se nacházela v Praze
- generální berně – hlavně daně, které vybírá král, shromáždění dostatku peněz
- nejdůležitější hrady – Praha, Brno, Olomouc, Znojmo, Hradec nad Moravicí, Plzeň ⇒ sídla samostatných soudů
- Praha – centrální zemský soud, vytvářel zákony, jeho rozhodnutí mělo neodvolatelnou platnost, v čele tohoto soudu stál panovník – první mezi rovnými
- soud – panovník, vysoká šlechta, královské úřednictvo
- panovník v této době začíná být finančně aktivní – vytváří si finanční a mocenské zdroje, jimiž neustále disponuje
- důležitým finančním zdrojem panovníka byly **regály**
- **horní regál** – zajišťoval zisk z těžby stříbra
- **mincovní regál** – zisk z ražby mincí, stříbrná mince=**brakteát** (svého času nejžádanější mince v Evropě)
- další zisky plynuly z královských měst
- šlechta tvořila právní a politickou identitu státu, umožňovala panovníkovi vládu, jned po panovníkovi feudál č. 2
- šlechtické rody ve 13. století: Hrabišici, Vítkovci, Bavorovci, Drslavici, Markvartici, Benešovci, Ronovci

Rozmach raných měst

- stabilní přemostění Vltavy (kvůli komunikaci mezi Pražským hradem a vznikajícím staroměstským jádrem)
- Vladislav II. zahájil během nejstarší vlny budování románských staroměstských domů i stavbu kamenného mostu (dokončena v r. 1172)
- románská Praha sklonku 12. století byla rozlehlým, lidnatým, výstavným centrem, rezidencí byl Pražský hrad, z části Vyšehrad
- na Pražském hradě sídlil biskup, byli zde pochováni zemští patroni sv. Václav a Vojtěch
- v podhradí se soustřeďovala řemeslná výroba, rozkvět dálkového obchodu, rozvoj místní směny díky trhu
- **velká sídelní uskupení z doby před 13. stoletím** se nazývala **raně středověká, raně feudální, předkolonizační** nebo **raná města**
- rané město – řemeslnický a služební provoz v hradských centrech zajišťoval hlavně potřeby hradu, knížete, družiny; na hrad plynuly dávky a služby z okolí, vedlejší roli pro trh hrála výroba
- vrcholně středověké město – výrobně-tržní centrum, směna s venkovem
- obyvatelé raně středověkých měst nic nespojovalo, každá skupina žila svými zvyklostmi a podléhala jinému právu; podhradský lid se podstatně nelišil od venkovanů
- důležitost trhů a řemesel v raně středověkých městech se zvětšovala, podíl zemědělství klesal

2) POSLOUPNOST PŘEMYSLOVSKÝCH PANOVNÍKU (od Břetislava I.)

s důrazem na vládu PO I. V I., PO II., V II. + vyměření Přemyslovců

ČESKÝ STÁT V 11. STOLETÍ

SPYTIHNĚV II. (1055-1061)

- vládl po Břetislavovi I.
- manželka Hilda Wettinská

VRATISLAV II. (1061-1092)

- nejúspěšnějším Břetislavovým synem byl **Vratislav II.**, který v roce **1063** prosadil zřízení biskupství v Olomouci, v roce **1068** založil na Vyšehradě, kde sídlil, novou kapitolu, aby omezil moc pražského biskupa (svého bratra **Jaromíra**) a roku **1085** byl císařem **Jindřichem IV.** povýšen na krále (nebyl ještě králem dědičným!) za to, že mu poskytoval podporu v boji s nepřáteli v Říši i s papežem **Řehořem VII.** (viz *boj o investituru*=právo jmenovat církevní hodnostáře; uvádění do úřadu), slavnostně **korunován** byl v Praze **15. 6. 1086**, u příležitosti této korunovace vzniká nádherně iluminovaný **Kodex vyšehradský**
- až do počátku 13. století platil **stařešinský řád** – vládl vždy nejstarší mužský člen rodu, zbývající dostali úděly na Moravě (Brno, Znojmo, Olomouc)

•

KONRÁD I. BRNĚNSKÝ (1092) – moravské úděly

BŘETISLAV II. (1092-1110)

BOŘIVOJ II.

SVATOPLUK

VLADISLAV I. (1109-1117; 1120-1125)

- manželka Richeza z Bergu

SOBĚSLAV I. (1125-1140)

VLADISLAV II. (1140-1172)

- otec Přemysla Otakara I. a Ladislava III. Jindřicha
- manželka **Gertruda Babenberská, Judita Durynská**
- **2. český panovník** – titul r. **1158** od **Fridricha Barbarossy** (Rudovous), římského panovníka, který mu udělil za pomoc v boji proti italským městům – obléhání Milána – r. 1158
- r. **1147** se zúčastnil **křížové výpravy do Palestiny**, cesta ale skončila v Cařihradu
- na svou dobu vzdělaný panovník, podporoval stavbu klášterů, kostelů, písemnictví, výtvarné umění
- r. **1158** nechal postavit 1. kamenný most na českém území – Juditin most (pro manželku Juditu Durynskou) v Písku
- r. **1172** v Praze postaven Juditin most – nejstarší kamenný most přes Vltavu
- nevládl do konce života, r. **1172** opouští český trůn jako král a odchází do kláštera
- zemřel r. 1174

BEDŘICH (1172-1173)

- syn Vladislava II., chtěl svého otce zabít
- Bedřicha ale nepodporoval Barbarossa, proto vládl 1 rok

SOBĚSLAV II. (1173-1178)

- říkali mu selský kníže

BEDŘICH (1178-1189)

- opět nastupuje na trůn

- velkým protivníkem Bedřicha byl **Konrád Ota** – r. **1182** založil **markrabství moravské** = protiváha českého knížectví, měl na starosti moravské údíly (olomoucký, brněnský, znojemský), **do r. 1191**

KONRÁD OTA MORAVSKÝ (1189-1191)

VÁCLAV (1191-1192)

PŘEMYSL OTAKAR I. (1192-1193)

- Václav na knížecím trůnu pouze 3 měsíce, Po I. se zmocnil jeho místa, Václav se nechtěl vzdát bez boje, ale císař Jindřich VI. z podnětu pražského biskupa Jindřicha Břetislava ukončil spor a Čechy dal v léno Přemyslovi
- politicky obratný vládce, pokusil se vrátit českému státu privilegované postavení v rámci Svaté říše římské
- první větší akce v mezinárodní politice mu nevyšla – zapojil se do spiknutí proti císaři Jindřichovi VI., ale ten jejich záměry překazil

JINDŘICH BŘETISLAV (1193-1197)

- původně pražský biskup, vzdálený příbuzný PO I.
- žaloval na Přemysla Jindřichovi VI. a ten Přemysla sesadil a Čechy udělil v léno Jindřichovi Břetislavovi, ale r. 1197 jej vrátil Přemyslovi

VLADISLAV III. JINDŘICH (1197)

- šlechta mu dávala jako panovníkovi přednost před jeho bratrem Přemyslem Otakarem I.
- od pražského biskupa si vyžádal přísahu věrnosti (tím odstranil biskupovu podřízenost Říši)
- po 6 měsících vlády se vzdal trůnu ve prospěch svého bratra Přemysla Otakara I.

PŘEMYSL OTAKAR I. (1197-1230)

- manželka **Adléta Míšeňská (Markéta)**, Vratislav, Božislava, Hedvika
 - **Konstancie Uherská (Václav I., Anežka, Judita, Anna, Blažena, Přemysl, Vladislav)**
- definitivní nastolení PO I. = prudký vzestup českého státu – český stát se vymaňoval ze závislosti na římských provinciích
- Čechům vládl silný panovník X v Říši dlouholetý zápas o trůn, ze kterého Přemysl těžil
- díky podpoře Filipa Švábského obdržel r. **1198 královskou korunu**, r. 1203 si ji nechal potvrdit od **Oty IV.** (Filipův protivník); jeho královský titul uznal také papež Inocenc III.

Zlatá bula sicilská:

- listina vydaná v **Basileji** r. **1212**
- vydal ji římský panovník a sicilský král **Friedrich II.**
- stvrzovala vnitřní nezávislost českého státu na Svaté říši římské (řešila poměr mezi říší a českými zeměmi)
- stanovila **dědičnost českého trůnu** a právo českého krále na investitu biskupů
- zaručovala trvalé získání dědičné královské koruny (dědičný královský titul) v českých zemích – PO I. zrušil seniorátní řád (seniorát) Břetislava I. a zavedl primogenituru (nástupce panovníka-prvorozený syn)
- dědičný královský titul získal v Čechách poprvé Přemysl Otakar I.
- měl spory s biskupem Ondřejem
- ke konci vlády vpadl do Rakouska ⇒ další desetiletí směr expanze českého státu
- byl prohnáný diplomat, nevolil vždy jen morální cesty, aby dosáhl svého; nebral přílišné ohledy na druhé; uměl „sloužit několika pánům a od všech si brát odměny“
- zemřel r. 1230, pochován v katedrále sv. Víta na Pražském hradě
- r. **1210** proběhla **mincovní reforma** – denáry nahrazeny **brakteáty** (ražené z 1 strany)
- jeho dcera **Markéta** (matka Adléta Míšeňská) si vzala **Waldemara Dánského** (dánský král), přijala jméno **Dagmar (Jitřenka)**; lidé v Dánsku ji měli rádi
- jeho dcera **Anežka Přemyslovna - sv. Anežka Česká** (matka Konstancie Uherská)

- do řádu vstoupila v r. 1233, přijala řeholní slib
- zemřela r. 1282, za svatou prohlášena r. 1289
- založila řád františkánů (ženský klášter sv. Františka), klarisek, křižovníků s červenou hvězdou, charitativní činnost, péče o nemocné, postižené

VÁCLAV I. Jednooký (1230-1253)

- narodil se r. 1205
- ovládal vévody korutanské-Korutansko (**Rakousko!**) a slezská knížata (**Polsko!**)
- r. **1241 zastavil pronikání Mongolů do Evropy**
- manželka **Kunhuta Štaufská** - měli 2 syny
- **Vladislav r. 1246 získal Rakousko** – manželka **Gertruda Babenberská** (vzal si ji, aby potvrdil vládu nad Rakouskem)
- r. 1247 (leden) zemřel a dědicem trůnu se stal 15ti letý markrabě moravský Přemysl
- **Přemysl se zapojil r. 1247 do odboje proti svému otci, r. 1249 odboj končí, Václav I. Přemysla porazil; r. 1250 oženil Přemysla (18) s Markétou Babenberskou (38) ⇒ Přemysl tak získal r. titul vévoda rakouský**
- rozkvět stříbrných dolů
- r. 1253 Václav I. zemřel přirozenou smrtí

PŘEMYSL OTAKAR II. (1253-1278)

- král železný a zlatý
- narodil se 1233
- manželka **Markéta Babenberská, Kunhuta Uherská (Václav II.)**
- od r. **1247 markrabě moravský**, od r. **1253 král český** (korunován 1261)
- **bitva u Kressenbrunu** – r. **1260**, PO II. X **Béla IV.** (uherský král); boj o babenberské dědictví; Přemysl zvítězil
- získal další alpské země: **Štýrsko, Korutany, Kraňsko**, vindickou marku (dědictví rodu Sponheimů), Pordenone, patriarchát akvilejský
- r. 1260 se rozvedl s Markétou Babenberskou, r. 1261 si vzal Kunhutu Uherskou (vnučka Bély IV.)
- r. 1266 připojil k Čechám **Chebsko**
- účastnil se křížových výprav do Pruska (1254-1255, 1267-1268)
- na březích Baltu založil Koninsberg (Královec), snažil se dobít Litvu
- **za vlády PO II.** mělo české panství **největší územní rozsah – od Krkonoš k Jaderskému moři**
- r. **1273 neuznal volbu Rudolfa Habsburského německým králem**, tím se dostával do politické izolace, vystupovali proti němu jeho nepřátelé, bývalí spojenci včetně papežské kurie (po celou dobu své vlády ji podporoval)
- r. **1275** jej Rudolf Habsburský zbavil vlády a byla nad ním vyhlášena říšská klatba, poté povstal šlechta v alpských zemích i v Čechách (vedená **Vítkovci**) ⇒
- PO II. musel přijmout bez boje podmínky německého krále Rudolfa Habsburského = **VÍDEŇSKÝ MÍR 26. 11. 1276** ⇒ PO II. se vzdal vlády v alpských zemích a v Chebsku, Čechy a Moravu přijal od Rudolfa Habsburského v léno + svatební smlouva mezi Přemyslovými a Rudolfovými dětmi
- **bitva na Moravském poli** – r. **1278**, PO II. X **Rudolf Habsburský**; PO II. poražen, zemřel zde 26. 8. 1278
- za jeho vlády probíhal hospodářský vývoj českého státu
- zakládal města (královské město **Uherské Hradiště**, zal. r. **1257** jako obrana před útoky Uhrů), podporoval kolonizaci
- založil **zemský soud**, zde vedeny **zemské desky**-základní právní prameny, do nichž se zapisovala rozhodnutí soudu; veřejné právní knihy, vznikly v 2. pol. 13. století; zápisy o držbě šlechtických statků
- vítězstvím na Moravském poli získali Habsburkové definitivně rakouské a alpské země., které s výjimkou Švýcarska drželi až do r. 1918

- po Přemyslově smrti nastalo v Čechách **5 let bezvládí = Braniboři v Čechách**

VÁCLAV II. (1283-1305)

- narodil se 1271
- manželka **Guta Habsburská, Eliška Rejčka** (Richenza)
- r. 1283 (ve 12 letech) byl pod tlakem české šlechty propuštěn z internace u **OTY BRANIBORSKÉHO** (poručník Václava II.) a usedl na trůn
- předtím Václav vězněn na hradě **Bezděz** s matkou Kunhutou, bál se koček
- z počátku byl pod vlivem jihočeského šlechtice **Záviše z Falkenštejna**-2. manžel Kunhuty, r. **1289** Václav II. nechal **Záviše** zatknout a později **popravit** (před zámek **Hluboká**)
- mocenskou expanzi obrátil na východ (Polsko), využil sporu mezi Piastovci, r. **1300 získal polskou korunu** ⇒ r. **1301-1305** tzv. **česko-polské království**
- po smrti své 1. manželky Guty Habsburské se oženil s polskou princeznou Eliškou Rejčkou
- v závěru života po vymření Arpádovců **získal uherskou korunu** pro svého syna Václava III. (uherská šlechta mu r. 1301 nabídla uherskou korunu, ale on ji přenechal synovi Václavovi III.-ten se nechal korunovat jako **Ladislav V.**)
- v domácí politice využil mimořádně bohatých **nalezišť stříbra v Kutné Hoře** (i v Jihavě) a r. **1300** provedl **mincovní reformu** – brakteáty nahrazeny groši (**české, pražské groše**)=platidlo v českých zemích na přelomu 13. a 14. století
- vydal horní zákoník (Ius regale montanorum)
- vynikal kulturními zájmy, na jeho dvoře působili minnesingeri, on sám složil německy 3 milostné popěvky
- založil **cisterciácký klášter na Zbraslavi** – r. 1305 zemřel, zde pohřben

VÁCLAV III. (1305-1306)

- narodil se 1289
- manželka **Viola Těšínská**
- v Uhrách korunován jako **LADISLAV V.** (otec mu přenechal uherskou korunu) ⇒
- měl 3 královské koruny – **král český, uherský, polský**
- v říjnu r. **1305** se vzdal uherské koruny ve prospěch **Karla Roberta z Anjou**
- r. **1306** vedl vojenskou **tažení do Polska**, aby zabránil povstání **Vladislava Lokietka**, který se chtěl zmocnit koruny v Polsku
- 4. srpna 1306 byl v Olomouci zavražděn neznámým vrahem (v době odpočinku před tažením do Polska)
- smrtí Václava III. dochází k vymření Přemyslovců po meči
- nastalo období sporů o český trůn – největší naději měli manželé žijících Přemysloven

Kultura v našich zemích

- **gotiku** i rytířské zvyky jsme přejali z **německého prostředí**, němčina byla řeč královského dvora, latina vytlačována z literatury národními jazyky
- v **češtině** vznikla **Alexandreis + Dalimilova kronika**
- významné stavby: hrady v lesích nebo u měst
- nejznámější gotické hrady: **Zvíkov a Bezděz**
- kamenné městské domy, hradby, mosty (kamenný most v Písku-nejstarší dochovaný kamenný most v ČR)
- kláštery žebavých řádů: františkáni (Anežka)
 - dominikáni (Zdislava z Lemberka v Jablonném v Podještědí)

3) Objasnění vniku a vývoje evropských státních útvarů – Anglie, Francie, Svata říše římská, normanské státy

A) VIKINGOVÉ

- říkalo se jim též **Normané**, v Rusku **Varjagové**
- označujeme tak **germánské kmeny z Dánska, Švédska a Norska**
- nedostatek úrodné půdy, přelidnění, vyznávali mnohoženství, dědit půdu mohl jen nejstarší syn
- skupiny bojovníků v čele s velitelem – **jarl** se podnikaly loupeživé výpravy
- na plachetnicích s vesly pronikali podél pobřeží a hluboko do vnitrozemí Británie, Francie a Ruska, z Islandu pronikali do Grónska a do Severní Ameriky – neosídlili ji, a proto byl jejich objev zapomenut

1) Útoky na Anglii

- v 6.-8. stol. došlo ke sjednocování kmenových království Anglosasů a Jutů
- r. 793 – počátky vikingských nájezdů
- v 9. stol. částečně zastavil útoky Vikingů z Dánska král **Alfréd Veliký (871-900)**
- poč. 11. stol byla královská moc oslabena šlechtou, Anglii si po porážce **Edmunda** podmanil dánský král **Knut Veliký (1016-1035)** – jeho říše trvala krátce
- definitivně se Normané tentokrát z Francie dostali na anglický trůn r. **1066** - anglosaského krále **Harolda** porazil v bitvě u **Hastingsu Vilém Dobyvatel**

2) Útoky na Francii

- r. **896** se Vikingové z Dánska usazují při ústí Seiny a r. **911** viking. náčelník **Rollo** přijal křest, stal se vazalem francouzského krále, král mu toto území dal jako **léno** a Rollo se stal **vévodou normanským** ⇒ **Normandie**

3) Útoky na jižní Itálii

- v. 11. stol. skoncovali Normané s byzantským panstvím v jižní Itálii a s arabským panstvím na Sicílii
- vůdce Normanů **Robert Guiscard** uznal papeže za lenního pána a přijal titul **vévoda Apulie a Kalábrie** (království dvojí Sicílie)

4) Norští Vikingové

- mnozí po sjednocení Norska **Haraldem Krásnovlasým (860-933)** opouštěli zemi, mířili na Island
- r. **982** objevil **Erik Rudý** Grónsko
- kolem r. **1000** objevil jeho syn **Leif Eriksson** Ameriku, nazval ji Vinland

5) Švédští Vikingové

- podnikli tažení do východní Evropy, vedl je **Rurik**, přišli do Novgorodu, založili tam dynastii Rurikovců a postupně ovládli sever Ruska
- r. **858** dospěli na obchodní cestě, kterou Rusové nazývali „iz Varjag v Grěki“ do **Kyjeva**
- r. **860** odražen první varjažský **útok na Konstantinopol**

Vikingská kultura

- vynikající mořepavci, stavitelé lodí, lodě neměly hluboká dna, byly plítké, proto se jim plulo dobře, byli vynikající bojovníci
- psali znakovým písmem – **runy**
- zachovaly se **ságy**, oslavující hrdinské činy – nejúspěšnější „**Edda**“, vznikla na **Islandu**
- pomalé pronikání křesťanství (christianizace a přechod k usedlému způsobu života až kolem r. 1000)

Náboženství Vikingů

- uctívali staré severské pohanské bohy – 2 skupiny:
 1. **Ásové** – větší skupina bohů; **Odin** (mocný, proradný, někdy zobrazován jako bůh profesionálních vojáků – oštěp Gungnim, jezdí na osminohém koni Slepnim, pobívá ve Valhale, kde shromažďuje slavné zabitě bojovníky),

Thor (bůh obyčejných lidí, silný, bojoval proti démonům a bránil panství bohů),
Týr (bůh válečníků, méně známý)

2. Vanové – Njord (bůh námořních cest, obchodního podnikání, peněz a majetku),
syn **Frey** a dcera **Freyja** (bohové plodnosti a tělesné lásky)

- další bohové: **Woden** (Wednesday), **Ty** (Tuesday), **Thor** (Thursday), **Frey** (Friday)
- pohanský kult, krvavé oběti – zvířata i lidé, na usmíření bohů se obětovaly bytosti mužského rodu – psi, koně i muži, jejich těla pak byla rozvěšena v posvátných hájích
- **ohněň** chápali jako **všespalující sílu**, která dává celému světu energii ⇒ vše musí v ohni skončit ⇒ mrtví spalováni i s majetkem a řadou předmětů denní potřeby – hlavně zbraněmi
- duše se s kouřem dostávají do **Asgardu** nebo **Valhaly** (nekonečné blaho)
- tělesné pozůstatky ukládány také do lodí nebo vozů a spáleny
- **mohyly** se zpopelněnými těly se nacházely poblíž viking. Statků

B) ANGLIE

- asi 450 vylodění germánských Anglů, Sasů a Jutů, vytlačení romanizovaných Britů do Walesu, Skotska a Bretaně
- během 6. století pronikání křesťanství z Irska a Skotska i mezi Anglosasy, úspěšnější byli misionáři z Říma, jejichž střediskem se stalo arcibiskupství v Canterbury
- v 6.-8. století sjednocování kmenových království Anglosasů a Jutů
- **793 – počátek vikingských nájezdů**
- **871 – 1066 anglosaská Anglie – Alfréd Veliký (871-900)** a jeho potomci porázejí a postupně vytlačují Dány, v letech **1016 – 1035** je ovšem anglosaskou šlechtou po porážce **Edmunda** králem zvolen dánský **Knut Veliký** a Anglie se stává součástí jeho severomořské říše, která se sice po Knutově smrti rozpadá, ale nájezdy Normanů pokračují a v roce **1066** je poslední anglosaský král **Harald** poražen normanskými vojsky z Francie v čele s **Vilémem Dobyvatelem v bitvě u Hastingsu**, jeho družina pak vytvořila novou vládnoucí vrstvu a protože pocházela z Francie, stala se francouzština jazykem londýnského dvora, zatímco prostí lidé hovořili angličtinou smíšenou s některými keltskými výrazy (slova z oblasti kultury a vědění však angličtina přejímala i z francouzštiny a latiny)
- rozdělení společnosti: „**přední**“ (úředníci a dvořané), **svobodní rolníci** –válečníci, **nevolníci**; země rozdělena na hrabství „shires“ s hrady jako centry, soustředování několika hrabství do jedné rukou vytvářelo domény **earldormanů**, kteří byli hrozbou pro jednotu království, tomu král čelil dosazováním svých úředníků do správních center – **sherifové** vybírali daně, vykonávali správní a policejní moc a dozírali na earldormany
- kultura:
nejznámějším dějepiscem je **Beda Venerabilis-Ctihodný** (673-735) - autor **Církevní historie Anglů**;
neznámý duchovní sepsal epos **Beowulf**

C) FRANCIE

- po smrti Karla Velikého v roce **814** na trůnu jeho syn **Ludvík I. Pobožný** (814 – 840), který byl pod velkým vlivem duchovenstva, ten v roce **817** stanovil *Ordinatio imperii* – nástupnický řád, který ovšem sám nedodržel, došlo ke vzpouře jeho synů, kteří si po mnoha bojích rozdělili říši v roce **843 verdunskou smlouvou**: **Karel II. Holý** získal západofranckou říši (Francie), **Ludvík Němec** východofranckou část (Německo) a císař **Lothar I.** střední pruh území od Severního moře přes Burgundsko k jižnímu pobřeží (s rezidencemi Cáchy a Řím)
- rod Karlovců vládl ve Francii do roku **987**, neměl však v zemi dostatečný vliv – velcí feudálové se na panovníkovy příkazy neohlíželi a on jim léna neodejmul, protože potřeboval jejich služby

- u skutečných počátků Francie stál vévoda **Hugo Kapet** (tj. Plášťík), který ovládal území mezi Loirou a Seinou (včetně Paříže); po vymření Karlovců byl zvolen králem a začal se scelováním říše (ke královskému majetku připojoval statky, kterým zemřel majitel), před dalším dělením chránil říši nástupnický řád (primogenitura), opíral se přitom o významnou podporu církve, výraznější vzestup Kapetovců začíná s vládou **Ludvíka VI. Tlustého** (1108 – 1137)

D) ZROD SVATÉ ŘÍŠE ŘÍMSKÉ

- počátkem **10. století** prožívala východofrancká říše složité období – z Podunají nájezdy maďarských kočovníků, uvnitř říše spory mezi šlechtou
- po vymření východofranckých Karlovců dosedá na trůn saský vévoda **Jindřich I. Ptáčník (919 – 936)**, připojil k říši Lotrinsko a začal podnikat výboje na východ a na jih (tribut mu slíbil odvádět i český kníže **Václav**), v roce **933** porazil Maďary
- jeho syn **Ota I. Veliký (936 – 973)** vedl výboje do bohaté Itálie, rozdrobené na řadu městských států; rozhodl se **obnovit prestiž císařského titulu**, v roce **962** **přitáhl do Říma a přijal od papeže císařskou korunu**, což považujeme za **počátek Svaté říše římské**, nadnárodního útvaru, v jehož čele stojí římský císař (území zahrnuje postupem času *Německo, severní Itálii, Rakousko, Švýcarsko, Benelux, Lichtenštejnsko, české země včetně části Slezska a část Francie*), východořímsští a francouzští panovníci ovšem dávali okázale najevo svou nezávislost, obyvatelé italských státeků proti císařům častokrát povstali se zbraní v ruce (spory mezi příznivci papeže a císaře); **císař** byl volen **německou šlechtou ve Frankfurtu nad Mohanem**, poté **korunován římským králem v Cáchách**, pak musel **získat langobardskou korunu** (jako Karel Veliký) a **vykonat jízdu do Říma**, kde přijal **císařskou korunu z rukou papeže**; **955** porazil Maďary na **řece Lechu**
- jeho syn **Ota II. (973 – 983)** se oženil s byzantskou princeznou Theofano, podnikl výpravy proti **Haraldu Modrozubovi** a českému knížeti **Boleslavovi II.**
- jeho syn **Ota III. (983 – 1002)** chtěl přenést své sídlo do Říma a obnovit zašlou slávu římského impéria (*renovatio imperii*), stejně jako jeho otec podnikal výpravy proti polabským Slovanům, kteří byli úplně podrobeni až ve 12. století
- Otoni se opírali o **církev** – církevním hodnostářům udělovali světská léna (celibát bránil dědění léna) a očekávali jejich politickou podporu (byli také voliteli císaře, kterého předchůdce navrhl a oni povinně schválili)
- německé území bylo až do novověku hospodářsky a politicky nejednotné, žádný z kmenů nezískal převahu a trůn nebyl dědičný, nýbrž volitelný, kdežto šlechta držela majetky dědičně; důsledkem toho, že Německo bylo sjednoceno až v **19. století**, je rozdílnost německých nářečí, spolkové uspořádání dnešního Německa i skutečnost, že ne všichni německy mluvící žijí v jednom státě
- pozn.: saskému králi Jindřichu I. Ptáčníkovi se zavázal odvádět ročně kníže Václav 500 hřiven stříbra a 120 volů (poplatek-tribut za mír)

E) POLSKO

- základ polského státu představovali **Polané, Vislané a Slezané**
- zakladatelem vládnoucí dynastie je podobně jako v Čechách chudý oráč **Piast**, skutečně **doloženým vládcem** je kníže **Měšek** (umírá 992), pohan sídlící v Hnězdně, který **přijal křest** v roce **966** po sňatku s dcerou Boleslava I. **Dobravou/Doubravkou**, příbuzenské vztahy mu nezabránilly na sklonku vlády ovládnout Slezsko, náležející do té doby Přemyslovcům, které pak zůstalo součástí Polska až do první poloviny 14. století
- ve výbojně politice pokračoval i jeho syn **Boleslav Chrabrý (992 – 1025)**, velký obdivovatel pražského biskupa Vojtěcha, jehož ostatky vykoupil a nechal uložit v **Hnězdně**, kde bylo roku **1000** zřízeno **arcibiskupství**; v závěru svého panování **získal pro sebe dokonce královský titul**
- v 11. století polští vládcí přesídlili do Krakova

- ve 12. století moc polských vládců slábla a stát se začal drobit na řadu malých knížectví, jimž vládli jednotliví členové piastovského rodu

F) UHRY

- **kočovní Maďaři** (ugrofinská jazyková skupina) sídlili původně **ve stepích kolem Kamy a Volhy** v sousedství turkotatarských kmenů a koncem 9. století po porážce od **Pečeněhů** přesídlili do střední Evropy do nížin kolem Dunaje a Tisy, kam je přivedl jejich náčelník **Arpád**; narazili ovšem na zájmy velkomoravské říše a v roce **906** její panství vyvrátili, území Moravy však neobsadili
- ze svého území v **Potisí a Podunají** podnikali během 10. století kořistné výpravy západním směrem (až do Burgundska), které zastavila až zdrcující porážka od spojených německých (Ota I. Veliký) a českých vojsk **na řece Lechu** roku **955**, po níž se Maďaři stáhli do uherských nížin a začali budovat svůj stát
- kníže **Gejza** z rodu Arpádovců využil k upevnění své moci křesťanství, které šířili do Uher Bavoři a Češi, mezi nimi i svatý Vojtěch, který pokřtil Gejzova syna Štěpána
- právě **Štěpán I. Svatý** získal podporu papeže **Silvestra II.**, který chtěl získat Uhry pro Řím, nikoli pro Byzanc, a z jeho rukou v roce **1000** královskou korunu, což znamenalo budování státu nezačleněného do svazku Svaté říše římské (stejná situace byla v Polsku); ve stejném roce založil v **Ostřihomi arcibiskupství (r. 1000)**
- Arpádovci svůj stát rozšířili na Slovensko (Horní země), do Sedmihradska (v dnešním Rumunsku), do Chorvatska a Bosny, což byly slovanské oblasti, z nichž Maďaři přejímali řemeslné dovednosti a pojmy, pro něž stará maďarština neměla výraz (kovács = kovář, takács = tkadlec, molnár = mlynář)
- pozn.: zakladatelé uherského státu – **Arpádovci**
- 1. uherský král r. 1000 - **Štěpán**

G) Rozpory ve společnosti

- jednotlivci i celé společenské vrstvy usilovali o větší podíl na moci, o bohatství a lepší život
- podíl na politickém rozhodování se snažili získat příslušníci vysoké šlechty, kteří se opírali o rozsáhlý pozemkový majetek (nejvíce se jim to podařilo v Anglii roku **1215**, kdy byl král **Jan Bezzemek** donucen vydat **Velkou listinu svobod (Magna charta libertatum)**, která potvrzovala podíl vysoké šlechty na moci – o osudech země měla rozhodovat tzv. **Velká rada**, složená z baronů, **což považujeme za počátek anglického parlamentarismu**), podobné uspořádání jako v Anglii se postupně prosazovalo i v dalších zemích, kde o důležitých otázkách jednaly **zemské sněmy**, jejich vliv byl ale patrný až v 15. století (postupně v nich zasedali i duchovní, později i nižší šlechta a zástupci měst)
- **majetní měšťané byli v obtížné situaci – byli osobně svobodní a bohatí, ale šlechta jimi opovrhovala**, snažili se jí proto vyrovnat v honosnosti městských domů a upozornit na sebe panovníka, aby je povýšil do šlechtického stavu
- nejzávažnějším společenským problémem byl souboj mezi světskou a církevní mocí – jak církev bohatla, začala se vymaňovat z područí panovníka, který do té doby mohl obsazovat významné církevní posty; vrchol tzv. *boje o investituru* spadá do let **1075 – 1122**, kdy se císaři **Jindřichovi IV.** (korunoval Vratislava II. 1085/6) postavil papež **Řehoř VII.**, který císaře sesadil a exkomunikoval, německá knížata ho tak nemusela poslouchat, proto císař vykonal **1077** v Canosse pokání, klatba však byla ještě obnovena, spory mezi císaři a papeži trvaly až do roku **1122**, kdy byl uzavřen tzv. **konkordát wormský** (smlouva mezi světskou a církevní mocí) – církev získala právo volit biskupy a nezávislé postavení na světském panovníkovi, mohla snáze zasahovat i do světských záležitostí
- **1074** zákaz kněžských manželství a **ustanovení celibátu**
- ve 13. století za papeže **Innocence III.** krutá potlačení kacířských hnutí, počátek **inkvizice, vznik dominikánského řádu** (kazatelé, působící více ve městech)

- **1075** papež **Řehoř VII.** – „**DICTATUS PAPAE**“ ⇒ formální začátek boje o investituru = právo jmenovat církevní hodnostáře; uvádění do úřadu
- **Diktát se rozpadá na dva okruhy:**
 - 1) centralizace církevní moci
 - 2) vztah ke světské moci – světská moc si nemá dělat na církev nárok, útočí proti císaři, papež má vždy pravdu, nesmí být souzen světskými soudy, papež může vetovat rozhodnutí synody
- pozn.: **Magna charta libertatum** (Velká listina svobod)
 - byla vydána v Anglii r. 1215, vládl Jan Bezzemek
 - listina obsahovala 63 článků
 - chránila zájmy šlechty, církve, rytířů, měst
 - znamenala vznik stavovské monarchie a Velké královské rady

H) Vývoj na západě Evropy ve 13. století

- hospodářsky silnější státy usilovaly o zisk dalších území a o vzrůst své moci
- anglickým panovníkům se během 12. století dařilo obratnou sňatkovou politikou získat rozsáhlé državy ve Francii a francouzští králové se snažili dostat toto území zpět pod svou kontrolu, například anglický král **Jindřich II. Plantagenet** (1154 – 1189) ovládal Akvitánii, Normandii a Bretaň, takže francouzský král **Filip II. August** (1180 – 1223) kontroloval jen menší část Francie, až za vlády anglického **Jana Bezzemka** se Filipovi podařilo dobýt některé oblasti zpět; francouzsko-anglické soupeření se pak obnovilo ve 14. a 15. století
- **Filip IV. Sličný** (1285 – 1314), jeden z nejslavnějších Kapetovců, posílil moc francouzských vládců provedením právní a daňové reformy, dosáhl zrušení templářského řádu (viz rytířské řády) a navíc oslabil moc papeže – v roce **1309** donutil Klimenta V., aby přesídlil z Říma do Avignonu, kde mohl být králem nepřímo ovládnán, takže papežství ztrácí svou bývalou prestiž („avignonské zajetí“ papežů trvá do roku **1378** – počátek papežského schizmatu, 1 papež v Římě a 1 v Avignonu)
- Svatá říše římská byla i ve vrcholném středověku roztříštěna, nejvýrazněji spolu soupeřily **rody Štaufů a Welfů**, německým panovníkům se nepodařilo ovládnout bohaté severoitalské oblasti – pokoušeli se o to **Fridrich I. Barbarossa** (1185 – 1190), který jako potomek obou rodů urovnal spory mezi Štaufy a Welfy, či jeho vnuk **Fridrich II.** (1212 – 1250) zvaný Stupor mundi (=Div světa); moc německých panovníků od 13. století postupně upadala, o **volbě německého krále rozhodoval sbor sedmi volitelů**, zvaných **kurfiřti (tři duchovní = arcibiskupové trevírský, mohučský a kolínský; čtyři světští = falckrabě rýnský, markrabě braniborský, vévoda saský a král český)**, kteří se ovšem zpravidla neshodli, a tak od poloviny 13. do poloviny 14. století proti sobě téměř pořád stáli dva nositelé královské hodnosti; císařské korunovace v Římě dosáhl málokdo; po roce **1300** se boj o císařskou korunu zúžil mezi tři rody – Wittelsbachy (Braniborsko), Lucemburky (Lucembursko) a Habsburky (Rakousko)
- pozn.: dynastie Plantagenetů upevnila moc v Anglii
- pozn.: sbor kurfiřtů – 7 členů; nejvyšším číšníkem byl král český, stolníkem falckrabě rýnský

I) Život v raném středověku

Rodina:

- rodina patriarchální, pro zemědělské prostředí je typické vícegenerační soužití
- průměrný věk v raném středověku stanoven na 33 let, ale je to ovlivněno vysokou novorozeneckou a kojeneckou úmrtností (z pohřebišť určeno průměrné stáří mužů na 46-48 let, přes 60 se dožil málokdo)

Život od narození do smrti:

- konal-li se sňatek na podzim – ohrožení ženy – rodí při žních, ale dítě má větší šanci na přežití; sňatek o masopustu chránil více ženu – rodí v době pracovního klidu, ale dítě se rodí před zimou; nejhorší svatba v květnu – dítě by se rodilo do nejhorší zimy a první měsíce těhotenství by se kryly s nejtěžší prací na poli (proto pořekadlo „svatba v máji, nevěsta na máry“)
- každé dítě pokřtěno (navíc různé rituály, které ho měly chránit, např. otočit hned po porodu dítě hlavou k matce a zadní částí k démonovi, aby se zalekl – pozůstatek pohanství)
- o dětech se v historii moc neví, ale rodičovská láska zcela jistě fungovala jako dnes
- předmanželský styk dívek s chlapci byl společností tolerovaný, trestáno bylo pouze znásilnění (přísněji, pokud se událo v domě, neboť „do polí nemusela dívka jít“)
- manželská věrnost byla naopak vyžadována a ženina nevěra krutě trestána
- svatby nebyly před knězem ani v kostele, církve jen dbala, aby partneři nebyli příbuzní, sňatky mezi bratřenci a sestřenicemi prohlašovala za smilstvo; zvláštní zákaz mezi kmotry a kmotřenci (kvůli věkové nerovnosti)
- sňatek byl věcí dohody otců a rodin (nevěsta = cizí, neznámá žena; STSL věsti = vědět)
- snoubenci před rodinou pronesli slib, vyměnili si dary (prsteny až později), nevěsta odložila zelený věnec a přešla do ženichova domu, tam byla ostříhána a zavinuta, usedla na kožešinu (měla se eroticky naladit či to mělo zajistit bohatství? neví se, možná obojí), následovalo uvádění novomanželů na lože – bujné veselí s erotickým podtextem, ráno obřad končí společnou koupelí – rituální očista
- úkolem ženy bylo co nejdříve dát rodině potomka
- neplodná žena měla žalostnou pozici
- umíralo se doma, o umírajícího se dobře starali nejen z rodinné solidarity, ale i ze strachu, aby se nespokojený mrtvý do domu nevracel; zatačovaly se mu oči, aby si nevyhlédl někoho, koho by si vzal s sebou; mrtvý nezůstával na loži, ale byl přemístěn – vše, čeho se dotkl, bylo nebezpečné
- ráj a peklo; očištěc ještě příliš složitý pro pochopení
- o obřadech nad hrobem víme málo
- pohřbívání skupinové, řadové (od 10. stol.), etážové (od 12. st.)
- mrtvý uložen tváří k východu slunce, v dlaní mince (ne podle antické tradice), při odchodu od hrobu za sebe pozůstalí házeli kameny jako překážku mezi sebe a mrtvého

Bydlení:

- raně středověké venkovské domy byly hliněné a dřevěné (kámen se začíná používat od 13. st.), rituály při pokládání základů mají zajistit stabilitu a bezpečí, poloha domu konzultována s hadači (víra v magické síly přetrvává i v christianizovaných Čechách), centrem domu bylo ohniště, symbol trvalosti, zajišťující jediné osvětlení domu, péče o oheň byla jednou z hlavních starostí ženy; zem jen z udusané hlíny, v domě se žilo při zemi – nízká sedátka, u stropu byl kouř z ohniště; v zimě se spalo na lavicích či na rozprostřené slámě, chvojí, rohožích či kožešinách, v létě na seníku i pod širým nebem; stůl a skříň vznikají až ve vrcholném středověku (věci zastrkány do štěrbin ve stěnách nebo různě zavěšovány); základní nádobou byl bezuchý hrnec na 2 – 5 litrů s pokličkou ze dřeva
- průměrná středověká vesnice měla asi deset usedlostí (existovaly ale četné samoty)

Počítání času:

- cyklický čas (opakující se práce na poli, opakující se březost a říje zvířat, přírodní jevy) je komplikován rozdělením na týdny se sedmým dnem odpočinku (založeném na biblickém příběhu o stvoření světa), na hodiny a menší časové jednotky se začíná měřit až ve vrcholném středověku a raném novověku; nový rok nezačínal 1. ledna (až od 15. století), ale 25. března nebo 25. prosince
- čas se určoval podle běhu slunce, teprve mnohem později podle zvuku zvonů (klekání, poledne) – ty navíc oznamovaly ohrožení a zaháněly blížící se bouři (také pozůstatek magické ochrany zvukem před zlem); pracovní den (kromě nedělí a svátků) trval 14 až 16 hodin, v zimě asi 12 – jen tehdy měl člověk asi 2 až 4 hodiny volného času
- všechny nástroje ze dřeva, jen nože, sekery, nůžky na stříhání ovcí a hroty k šití byly kovové

Strava:

- jídlo: to, co vyrostlo na poli, co se chovalo na usedlosti, zřídka něco uloveného; nejběžnější položky jídelníčku: kaše, hustá polévka, noky, placky z nekvašeného těsta, kvašený chléb (obtížnější příprava, zvláště v zimě); maso se vařilo (vařilo 10-20% potravy, víc na podzim a v zimě), ryby, mléčné výrobky – sýr a tvaroh, mléko, vejce, zelenina (cibule, zelí, mrkev, jedlá řepa), ochucovalo se divokým kořením; sladké – míza javoru a břízy
- pila se čistá voda (nebyla znečištěná bakteriemi jako ve městě)
- jedlo se rukama z misky

Oblékání:

- oděvy se neustále spravovaly a nosily do úplného roztrhání, předla se jen hrubá látka na lněnou košili a vlněnou suknicí; vdané ženy měly hlavy ovinuté lněnou plenou, jinak se ženský a mužský oděv nelišil; chodili většinou bosí, do nepohody měly láptě – lýčené či slaměné střevíce
- kalhoty se vyvinuly z nohavic – návleků na holeně, nad kolena či k bokům; do zimy ovčí kožešina nebo plachetka přes hlavu
- pralo se 2x do roka (před Velikonocemi a v babím létě) na plochém kameni hladkým zakulaceným dřevem (slovo prát znamenalo původně tlouct – špína se z prádla vymlátila)

Osobní hygiena:

- zvýšená péče v určitých obdobích a při významných událostech (před svatbou), v létě v potoku, v zimě v parní lázni (kníže); vousy a vlasy se stříhaly ovčáckými nůžkami; existovaly kostěné hřebeny – česání důležité kvůli parazitům; místo krémů máslo a sádlo – hlavně na pokožku vystavenou slunci a větru

Čistota domu:

- pometlo, husí křídlo, tyč na vyprášení lůžka a oděvu, voda na kropení prašné podlahy; odpadky – na hnůj stranou domu

Směna:

- nebyla ještě prosazena peněžní směna, platilo se dobyt看em i plátnem

Náboženství a rituály:

- Čechy byly křesťanské, ale přetrvávalo pohanské myšlení (Kosmas vypočítává věštce, posvátné háje, oběti démonům u studánek...), církev se snažila staré zvyky vymýtit, nové obřady často lidem nebyly srozumitelné; jediným zlým a podlým byl jeden démon = ďábel (1 jako jeho dobrý protipól – Bůh), předtím byli démoni atmosféričtí (vichřice, bouře), přírodní (bažiny, háje, plameny) a domácí (neviditelní, či v podobě zvířat + ženy ovlivňující porod a osud novorozence); nejhorší *mora* a *upír* (dušení a sání krve – v hrobech přibiti, svázání či zatížení kameny, hlava oddělena od těla); noví démoni vznikali z mrtvých nekřtěňátek, žen zesnulých při porodu a sebevrahů či tragicky zemřelých – v mysli lidí demony nahradila církev novými svatými, mizí kult strachu

Zabíjení strachu:

- pozitivní magie: věštby (pozorování nebeských a meteorologických úkazů) a výklad snů, klamání démonů (masky, převleky, nepravá jména pro dítě), zabránění démonovi v přístupu (balvany, pichlavé větvičky, kouř, rozsypaný mák, neohlížení se – viz Lotova žena, železný nůž, amulety, magické mručení – zkomolení křesťanských zvolání, např. „Krluš“ místo *Kyrie eleison* nebo „hokuspokus“ místo *Hoc est corpus meus – toto je mé tělo*; hluk, očista vodou a ohněm);
- negativní magie: lektvary pro potrat (už tenkrát to byl pro církev hřích, ale lidem zvyklým na vysokou úmrtnost dětí to nepřišlo zvláštní)

Léčebné praktiky:

- zaříkání, modlitba, vykuřování (i blínem – halucinace), kořenářství

Svátky:

- 13. 12. Lucie – dle juliánského kalendáře slunovrat; vánoční koleda – zajištění prosperity a ukázka solidarity; provoda – vzpomínka na mrtvé (kontakt se světem mrtvých důležitý, bylo dobré být s nimi zadobře); půst; Velikonoce – hrkači, mrskačka (dotek rašících prutů má dodat sílu); letní slunovrat – sv. Jan; hody – děkování za úrodu;
- svátky nebyly jen odpočinkem, měly hlubší význam

J) Český stát za posledních Přemyslovců

- od 2. poloviny 12. století probíhá vesnická kolonizace, podporovaná panovníkem, šlechtou a kláštery
- **Vladislav II.** pomohl římskému císaři Fridrichovi I. Barbarossovi při obléhání Milána a za to roku 1158 obdržel královský titul, opět jen pro svou osobu, po Vladislavově smrti upadli čeští králové do závislosti na císaři, Fridrich toho využil a roku 1182 ustavil Markrabství moravské, které podřídil přímo císaři (po jeho smrti nebyli v Říši silní panovníci a česká knížata získala Moravu zpět pod svou kontrolu)
- vzestup českého státu zahájil Přemysl Otakar I. – podpora městské kolonizace, díky obratné politice získal v roce 1212 od Fridricha II. Zlatou bulu sicilskou, potvrzující dědičnost královského titulu v přemyslovském rodě
- mocenskou politiku posledních Přemyslovců významně ovlivnila bohatá naleziště stříbra v Kutné Hoře a Jihlavě